

Apie disertacijų gynimą Vilniaus universiteto Istorijos fakultete

SINE DUBIO

Apie Ingos Leonavičiūtės daktaro disertaciją „Šv. Brunonas Kverfurtietis ir 1009 m. misija: šaltinotyrinis aspektas“ ir jos gynimą

2014 m. balandžio 11 d. Vilniaus universiteto Istorijos fakultete humanitarinių mokslų srities istorijos krypties (05 H) taryboje (pirmininkas – prof. dr. Alfredas Bumblauskas, nariai: doc. dr. Vytautas Ališauskas, doc. dr. Mintautas Čiurinskas, prof. dr. Rimvydas Petrauskas, prof. dr. Rita Regina Trimonienė, oponentai: dr. Darius Baronas, doc. dr. Liudas Jovaiša) Inga Leonavičiūtė gynė daktaro disertaciją „Šv. Brunonas Kverfurtietis ir 1009 m. misija: šaltinotyrinis aspektas“.

Be savo pirmųjų publikacijų, Inga Leonavičiūtė žinoma kaip nedėkingo šaltinotyrinio darbo, kurį išmanė bene kiekvienas XIX a. istorikas, bitė¹. Bet tai dar ne viskas – Leonavičiūtė ėmėsi specifinio žanro – hagiografijos – problemos. Tačiau priešingai nei konkreataus šv. asmens *vita* ir *passio* aprašymas, disertantė išsikėlė ambicingą ir Lietuvos istoriografijoje neįprastą tyrimo tikslą – atlikti *visapuse šv. Brunono Bonifaco gyvenimo ir mirties šaltinių analizę ir suformuluoti šv. Brunono 1009 m. misijos vaizdinį*. Taigi disertacijos tikslu tapo ne šv. Brunonas ar jo misija XI a. *translatio imperii* kontekste, bet buvo nestandartiškai pažvelgta į šv. Brunono misiją, jos vaizdinio formavimąsi šaltiniuose,

receptiją ir įvairavimus plačiame Viduramžių ir Naujųjų laikų *Brunonianos* šaltinių kontekste, istoriografijos interpretacijose. Šv. Brunonas ir jo *pažinimo tradicijos*, kurias formuluoja Leonavičiūtė, tapo ilgai trukusiu reiškiniu, *toposu*, kurio sklaidos Europoje rekonstrukcija virto sudėtinga detektyvinio pobūdžio problema. Todėl disertantė, sprendama šią problemą, turėjo atsakyti į klausimus: kaip ir kokiomis kryptimis informacija (rankraščiai) plito Europoje? Kaip vyko skirtingų šaltinių versijų receptija, įvairių kompiliacijų radimasis?

Suproblemindama ir aktualindama tiriamą temą, Leonavičiūtė nurodė svarbiausius iki šiol kylančius nesusipratimus: tebedaromus „atradimus“ dėl XI/II šv. Brunono *atsivertimo* metų, XII a. šaltinių kompiliacija tapo autentiškiausiu šaltiniu nustatant šv. Brunono mirties vietą, Vilniuje, pasirodo, yra Šv. Brunono Bonifaco, Netimero ir Zebedeno gatvės.

Tyrimo objektu Ingos Leonavičiūtės disertacijoje tampa skirtingi ir neretai prieštaringi šaltiniai apie šv. Brunono Kverfurtiečio gyvenimą ir misiją. Darbe išskiriamos trys Viduramžiais ir Naujaisiais laikais susiformavusios šv. Brunono *pažinimo tradicijos*: *kamalduliškoji*, *benediktiniškoji* ir *lokalinė* (Kverfurto) bei šių atsiradimo aplinkybės ir keliai (atitinkamai: Petras Damianis – *Šv. Romualdo gyvenimas*, Frutolfo / Ekehardo kronika, *Halberštato vyskupo darbai*). Atskleidžiama, kad XVI a. antroje

¹ 1009 metai: Šv. Brunono Kverfurtiečio misija = A. D. 1009: missio S. Brunonis querfordensis // Sudarė, šaltinotyrinius paaiškinimus ir bibliografiją parengė Inga Leonavičiūtė. Vilnius, 2006.

pusėje–XVIII a. buvo paplitęs įsitikinimas egzistavus du skirtingus šventuosius: šv. Brunoną ir šv. Bonifacą, kol galiausiai atrastas Analisto Sakso kronikos rankraštis (Jean Mabillon, 1707) parodė juos buvus vieną. Pateikiamos skirtingos atitinkamu metu istoriografijoje vyravusios žūties datos ir vietos versijos, jų kaita. Visa tai, vaizdžiai tariant, vyksta keliaujant per daugybę vienuolynų, bibliotekų, archyvų keliais istorinio laiko sluoksniais: Viduramžiais, Naujaisiais ir Naujaisiais laikais. Lituaništinis fragmentas (siužetas), kurio variacijos pasklido po visos Vakarų Europos rašto tradiciją, tampa tyrimo objektu. Sakytume – tyrimas į gylį, tačiau savo erdvės apimtimi – labai platus.

Ingai Leonavičiūtei pristačius darbą, žodis buvo suteiktas moksliniam darbo vadovui prof. habil. dr. Edvardui Gudavičiui. Jis sakė, kad Leonavičiūtė sukūrė dvi sklandžiai surikiuotas šv. Brunono šaltiniotyros dalis: iki maždaug spaudos atsiradimo ir po jo. Taigi tai, kas daugeliui yra istoriografija, šiame tyrime yra šaltiniai, kurie ir atspindi skirtingas *Brunonianos* tradicijas. Be to, jog tvirtino, kad Dievas sukūrė Leonavičiūtę šaltiniotyrai ir kitokia ji nėra, nebus ir negalės būti, Gudavičius dar pridūrė, kad tai iki šiol nematyto pobūdžio disertacija, kuriai mokslinėje klasifikacijoje turėtų būti suteikta nauja raidė, o pats tyrimas savo sprendimų skaičiumi, lygiu ir klausimų apimtimi prilygsta dviem atskiroms disertacijoms.

Į katedrą atsistojęs doc. dr. Liudas Jovaiša pareiškė, kad jis yra parengęs aukštojo ir žemojo registrų atsiliepimus. Pasak pirmojo oponento, disertacija savo tematika ir pobūdžiu ne tik atstovauja klasikinei šaltinių kritikos ir hagiografijos tradicijai, bet kartu yra ir tyrimas, išeinantis už įprastos lituanistikos ribų ir turintis europinę reikšmę. Antra vertus, kas yra ypač svarbu, Leonavičiūtė kelia klausimą ne *kaip buvo iš tikrųjų*, bet kaip šv. Brunonas buvo vaizduojamas ir įsivaizduojamas. Baigdamas savąjį *laudatio*, Jovaiša teigė, kad toks darbas reikalauja specifinės kompetencijos,

todėl pasiūlė, jog tyrimą galėtų papildyti ir padaryti aiškesnę genealoginės, tekstų, šaltinių ir istoriografijos schemas bei išskėlė klausimą dėl chronologijos – kur baigiasi šv. Brunono *pažinimas* ir prasideda *istoriografija*? Į šį disertacijos autorė atsakė, kad šv. Brunono pažinimas jokių būdu nesibaigia. O apie istoriografiją ir jos kontroversijas reikia kalbėti tuomet, kai šiuose tekstuose galima užčiuopti pirmuosius moksliskumo kriterijus (šaltinių kritika, mokslinis aparatas, tyrimų institucionalizacija), kurie randasi XIX a. pirmosios pusės istorikų darbuose.

Antrasis oponentas, dr. Darius Baronas, neabejojo, kad prieš akis pirmas tokio pobūdžio darbas, kuriame preciziškai pasitelkiami ne tik publikuoti, bet ir rankraštiniai šaltiniai, rekonstruota pirminių ir antrinių šaltinių apie šv. Brunono misiją tekstologinė istorija. Baronas taip pat pasakė keletą pastabų bei diskusinių klausimų. Vienas jų – ką disertantė turi omenyje, vartodama terminą *pažinimas*, *pažinimo tradicija*? Atsakydama Leonavičiūtė šio termino pasirinkimą motyvavo tuo, kad juo buvo norima nusakyti procesą (kaitą), kokios žinios sklido apie šv. Brunoną atskleidžiant skirtingus žinių lygmenis: perėmimą, sklaidą ir paplitimą. Antra vertus, priešingai nei iki šiol istoriografijoje, disertacijoje teigiama, kad korektiškiau būtų kalbėti ne apie šv. Brunono *užmarštį*, bet apie laipsnišką *atradimą* ir *pažinimą*.

Į diskusiją įsitraukęs komisijos narys doc. dr. Vytautas Ališauskas akcentavo analitinius ir sintetinius autorės sugebėjimus ir pasidalijo nuojauta, kad disertacijos tekstas kada nors virs knyga, todėl ir tolesni pastebėjimai buvo nukreipti šia linkme. Buvo išreikštas pageidavimas, kad tekstas įgautų daugiau naratyvumo, o poskyriai būtų papildyti tarpiniais apibendrinimais. Vėliau buvo perskaitytas komisijos nario doc. dr. Mintauto Čiurinsko, negalėjusio dalyvauti disertacijos gynimo posėdyje, atsiliepimas. Čiurinskas savo vaidmenį komisijoje suvokė kaip lotynisto, todėl viešas prisipažinimas, kad iš Ingos Leonavičiūtės nagrinėtų *Bru-*

nonianos šaltinių nelabai ką būtų galėjęs išvers-
ti ir interpretuoti geriau, nebūtinai komentaru.
Sulaukęs savojo žodžio prof. dr. Rimvydas Pe-
trauskas sakė, kad kai kurias disertacijos dalis
būtų naudinga publikuoti tarptautiniuose leidi-
niuose, nes aptariamas darbas kartu yra įnašas
ir į visuotinę Viduramžių ir Naujųjų laikų is-
torigrafiją. Savo ruožtu prof. dr. Rita Regina
Trimonienė, reaguodama į disertacijos suma-
nymą ir šaltinių genealoginį-kritinį įvertinimą,
atsispyrė nuo Marco Blocho žodžių ir išklė
fundamentalų euristinį klausimą, kuris turėtų
būti aktualus ne tik istorikui: „*Kokiu būdu aš
galėjau sužinoti tai, apie ką kalbėsiu?*“, kuris
siejosi su Barono mintimi, kad Leonavičiūtės
disertacija leidžia patikrinti pirminių šaltinių
patikimumo laipsnį. Galiausiai Ingos Leona-
vičiūtės daktaro disertacijos gynimo komisijos
pasisakymus baigė posėdžiui dirigavęs prof. dr.
Alfredas Bumblauskas. Kaip visada nestoko-
damas ne tik aštrios, bet ir šmaikščios minties,
jis paantrino Baronui, kad šią disertaciją sunku
suprasti net ir istorikui ir paklausė, ar Zebe-
denas užmušė šv. Brunoną? Savo pasisakymo
pabaigoje Bumblauskas išsitarė, kad jo pagrin-
dinė užduotis buvo „prižiūrėti“ oponentus. O
šie (Baronas ir Jovaiša) paliudijo, kad diser-

tacija – labai gera. Tad, kaip pats prisipažino,
jam telieka pridurti jau Čiurinsko ištartą – *sine
dubio*. Atsakydama į komisijos narių komenta-
rus, Leonavičiūtė pridūrė, kad Zebedeną reikia
palikti Erlickui, rašančiam apie Zebediejų. Bai-
giamuoju disertantės žodžiu baigėsi mokslinė
diskusija ir disertacijos svarstymo procedūra.

Ingos Leonavičiūtės daktaro disertacija
„Šv. Brunonas Kverfurtietis ir 1009 m. misi-
ja: šaltinotyrisinis aspektas“ buvo įvertinta kaip
novatoriškas ir preciziškas darbas Lietuvos
istoriografijoje. Be siūlyto *laboris causa* (Jo-
vaiša), buvo vieningai nuspręsta Ingai Leona-
vičiūtei suteikti humanitarinių mokslų daktaro
laipsnį. Išsikeltų problemų diapozonas privertė
disertantę „judėti“ plačioje geografinėje erdvėje
(R. Petrauskas), o tai išraiškingai atspindi su-
gebėjimą keisti žiūros kampus ir nuotolius. Ši
disertacija yra puikus pavyzdys to, kaip vienas
sąlyginai smulkus epizodas (*mažas žingsnelis
žmogui, tačiau didelis šuolis žmonijai*) virsta
ištisa tradicija (*pažinimo*) ir jos įvairavimais
pradedant jos susiformavimu ir nenutrūkančia
tąsa iki šių dienų. Todėl naratyvumo tokio po-
būdžio darbui ir jame keliamiems klausimams
galima reikalauti tik analitiškumo sąskaita.

Vytautas Volungevičius